

Ennek ellenére vitathatatlan, hogy egyik leg-hatásosabb reformintézkedésük az iparosítás és kollektívizálás volt. 1927-ben döntés született a szétszórt egyéni gazdaságok hatalmas kollektív gazdaságokká egyesítéséről. 1937 végére az egyéni gazdaságok 93 százalékát kényszerítették be a nagy kolhozokba, ezáltal az ország mezőgazdaságát – óriási emberáldozatok árán – a tömegtermelés új szintjére emelték.

Az új kormánynak radikális intézkedéseket kellett hoznia az ország akkoriban elégtelennek számító ipari fejlődésének fellendítésére is. Nevezetesen, a honvédelem és a hadsereg fejlesztése kapta a legtöbb figyelmet, valamint más nehézipari ágazatok. E reformok eredményeként Oroszország – vagy akkoriban a Szovjetunió – gyorsan túljutott számos olyan társadalmi-gazdasági problémán, amely a cári rezsim összeomlásához vezetett, ugyanakkor létrejött egy olyan totalitárius kormányzási forma, amely évtizedekig fennmaradt.

8. Privatizáció és a piacgazdaságra való áttérés

A Szovjetunióban a gazdaság állami irányítás alatt állt. A termelés mennyiségét és az árakat egy központi hatóság – az állam – szabta meg, amely a gyárak, üzemek és más termelési eszközök nagy részét birtokolta.

1991-ben azonban az oroszok, legtöbbször váratlan módon, egy többé-kevésbé szabadpiacra épülő gazdaságban találták magukat egy éjszaka leforgása alatt, amikor is összeomlott a Szovjetunió. A régi szocialista gazdasági rendszert működésképtelennek nyilvánították, az új kormánynak pedig radikális intézkedések meghozásával kellett elősegítenie Oroszország fennmaradását az új, kapitalista világban.

Jegor Gajdar közgazdász és politikus a haldéktalan gazdasági intézkedések szükségességét egy esetlegesen kialakuló élelmiszerhiány megakadályozásával indokolta (néhány közgazdász később bírálta ezt a vitatott indoklást), és meggyőzte Oroszország elnökét, Borisz Jelcint, hogy azonnal liberalizálni kell az elértéktelenedő nemzeti valutát – az orosz rubelt – és magánkézre kell adni az állami vagyon nagy részét, hogy megoldják a duzzadó költségvetési hiány súlyos problémáját.

A rákövetkező években a radikális reformok gyors végrehajtásának lehettünk tanúi. Jelenleg, Oroszországban nincs egyöntetű vélemény arra vonatkozólag, hogy Gajdar reformjai hasznára vagy kárára váltak-e az országnak. Egyfelől a bevezetés idején infláció, termékhány és magas munkanélküliség volt. Másfelől az intézkedések elősegítették Oroszországban a piacgazdaság bevezetését és az ország gazdaságának világpiacon integrálódását.

A privatizáció szintén ellentmondásos folyamat volt, mivel az állami vagyon értékesítését súlyos korrupció kísérte, és az oligarchák osztályának kialakulásához vezetett Oroszországban.

<https://www.rbth.com/history/332347-life-changing-main-reforms-russia>

(Russia Beyond)

Tobias Straumann¹

Európa jóléte nem a rabszolga-kereskedelmen alapul

A modern kutatások szerint a rabszolga-kereskedelem viszonylag csekély mértékben járult hozzá a brit gazdaság egészéhez

Amióta Edward Colston rabszolga-kereskedő szobrát ledöntötték a talapzatáról, Nagy-Britanniában ismét viták keresztüzébe kerül a mai jólét tényleges eredete. Köztudott, hogy Nagy-Britannia volt az iparosítás őshazája; a folyamat a 18. század végén kezdődött és az életszínvonal példátlan emelkedéséhez vezetett, először Európában és Észak-Amerikában, később pedig más országokban, például Japánban és Kínában.

A vitának van egy olyan oldala is, amely messze túlmutat helyi jelentőségén. Megint inkább arról a kérdésről van szó, hogy vajon a rabszolgaság tekinthető-e a mai jólét alap-

¹ Tobias Straumann gazdaságtörténész a Zürichi Egyetemen.

jának. Úgy tűnik, a brit médiában az az uralkodó nézet, hogy a rabszolga-kereskedelem valóban döntő jelentőségű volt a brit iparosodás szempontjából. Az érvelés középpontjában a rabszolga-kereskedelem és a Karib-tengeri ültetvények gazdasági jelentősége áll. E két igen jövedelmező üzletág állítólag jelentős hatást gyakorolt a gazdaság egészére a 18. században, és óriási vagyonok felhalmozásához vezetett, amelyek döntő szerepet játszottak az első gyárak megalapításában. Ezt a nézetet a tudományban Williams-tézisnek nevezik, mert először Eric Williams karibi gazdaságtörténész képviselte az 1940-es években.

A mai tudománytörténeti kutatásban azonban a kutatók többsége eltérő nézeteket vall. Mindenki elismeri, hogy Williams korábban komoly vitát indított el, de feltevésének nagyon kevés támogatója van. Pim de Zwart és Jan Luiten van Zanden, a történelmi globalizációkutatás két holland szaktekinetélye, a következőképpen foglalják össze a tudomány jelenlegi állását legújabb átfogó munkájukban: „A legtöbb kutatás, amely a rabszolga-kereskedelemből és az ültetvénygazdaságból származó nyereségeket vizsgálta, vitatja, hogy ezek a jövedelmek jóval magasabbak voltak, mint más gazdasági tevékenységekből származó bevételek, és hogy ezeket a nyereségeket az ipari forradalom szempontjából fontos ágazatokba fektették be, nevezetesen a vas-, szén- és textiliparba.”

A mostani kutatások során azt is kiszámították, hogy a rabszolga-kereskedelem és a rabszolga-gazdaság viszonylag csekély mértékben járult hozzá a brit gazdaság egészéhez. A két ágazat összességében kevesebbet tett ki, mint 10 százalék, akár a foglalkoztatás, akár a hozzáadott érték szempontjából nézzük. A kutatás végül joggal mutat rá arra, hogy Portugáliának nagyon korán kellett volna iparosítania, ha a Williams-tézisek igazak lennének. Tudvalevő, hogy a rabszolga-kereskedelem és a gyarmatok cukornádültetvényei évszázadokon át összehasonlíthatatlanul nagyobb súllyal estek latba a portugál gazdaság, mint a britek számára. A nyugati kereskedőkkel önként együttműködő afrikai rabszolgaárusok szintén magas nyereséghez jutottak évszázadokon át. Ennek ellenére a nyugat-afrikai part mentén lévő területeken nem történt iparosítás.

A Williams-tézissel a másik probléma, hogy nem tud magyarázatot adni arra, miért kezdődött el egy óriási innovációs tevékenység a 18. századi Nagy-Britanniában. Mert ehhez nemcsak tőkére volt szükség, hanem feltalálókra, hálózatokra, elképzelésekre és olyan befektetőkre is, akik hajlandók voltak nagy kockázatot vállalni. A rabszolga-tulajdonosok és az ültetvényesek elkerülték az effajta kockázatot, amíg nagyobb beruházások nélkül tudtak nyereséghez jutni, és ellenségesen viszonyultak az újításokhoz, amíg szabadságuktól megfosztott emberek kegyetlen kizsákmányolása lehetővé tette számukra, hogy alacsonyan tartsák a költségeket, és lemondjanak arról, hogy gépekkel helyettesítsék a munkaerőt.

Azaz nagy szakadék van az uralkodó vélemények és a legújabb tudományos álláspont között. A történelmi valóság bosszantó sokszínűsége ellene mond annak, amit a politika pillanatnyilag népszerűnek tart. Abban viszont mindenki egyetért, hogy újra és újra foglalkoznunk kell a rabszolga-kereskedelemmel és az ültetvénygazdasággal, és meg kell vitatnunk a mai világra gyakorolt hatásait. Azt a kérdést pedig teljes joggal tehetjük fel, hogy vajon az Edward Colstonhoz hasonló rabszolgatartók szobrai továbbra is indokoltan díszelgenek-e még napjainkban. Mennyivel jobb lenne azonban, ha nem aktivisták kis csoportja döntene ebben, hanem a bristoli lakosságé lenne az utolsó szó.

(Neue Zürcher Zeitung)

Zanny Minton Beddoes

Láncfűrészek és ellátóláncok
Miként állíthatják meg a marhatenyésztő-
és a szójacégek az erdőpusztulást

Nem ők vágják ki az amazonasi erdőket, hanem a beszállítók

A *Nature Climate Change* című akadémiai folyóirat szerint ebben az évben a világ szén-dioxid-kibocsátása 7 százalékkal eshet vissza a világjárványra válaszként adott leállások miatt. Brazília egyértelmű kivételt jelent. Kibocsátása